

“TEŞRÎH-İ RÛH” ve MEHMET RAUF’UN “VERVEN”İ

Ayşe Melda ÜNER*

Özet: Mehmet Rauf, yeni Türk edebiyatının en önemli yazarlarından biridir. Servet-i Fünûn edebî devresinde eser vermeye başlamış; özellikle Eylül romanı ile büyük başarı kazanmıştır. Mehmet Rauf’un “Verven” adlı hikâyesi, Türk edebiyatında koku alma duygusu ile aşk duygusu arasında bağlantı kuran ilk eserlerden olması sebebiyle de ilgi çekicidir. Bu çalışmada Mehmet Rauf’un hikâyeciliği hakkında kısa bilgi verilmiş ve “Verven”, Mehmet Rauf’un edebiyat anlayışında çok önemli yer tutan “teşrih-i rûh” açısından incelenmiştir. “Verven”de “teşrih-i rûh”, yani ruh açıklaması yapılırken günümüz itibarıyla “ruhsal çözümleme”, “alıntılanan” ve “aktarılan” olarak tabir edilen iç konuşmalar örneklerle açıklanmaya çalışılmıştır. Ardından da hikâye Lâtin harflerine aktarılmıştır.

Anahtar kelimeler: Mehmet Rauf, “Verven”, psikolojik hikâye, anlatım teknikleri, teşrih-i rûh (ruh açıklaması), ruhsal çözümleme, alıntılanan iç konuşma, aktarılan iç konuşma

Psychological Dissection and Mehmet Rauf’s “Verven”

Abstract: Mehmet Rauf is one of the most significant writers of the “Modern Turkish Literature”. He started to write in the Servet-i Fünûn period and achieved great success particularly with his novel Eylül. Mehmet Rauf’s short story, “Verven” is also interesting due to the fact of being one of the first novels making a correlation between the sense of smell and the feeling of love. In the present study, compact information is given about the story-telling aspect of Mehmet Rauf and then the story is analysed in terms of “teşrih-i rûh” (psychological dissection) which occupies a significant place in Mehmet Rauf’s conception of literature. While psychological dissection is carried out in “Verven”, techniques that are currently called “psychological analysis”, “quoted monologue/direct free speech” and “narrated monologue/combined speech” are analysed with examples in the story. Afterwords “Verven” is converted into the Lâtin alphabet.

Key words: Mehmet Rauf, “Verven”, psychological story, narration techniques, teşrih-i rûh (psychological dissection), psychological analysis, quoted monologue/direct free speech, narrated monologue/combined speech

* Yard. Doç. Dr., Yeditepe Üniversitesi.

1. MEHMET RAUF'UN HİKÂYECİLİĞİ ÜZERİNE BİRKAÇ SÖZ VE “VERVEN”DE “TEŞRÎH-İ RÛH”

1.1. MEHMET RAUF'UN HİKÂYECİLİĞİ ÜZERİNE BİRKAÇ SÖZ

Mehmet Rauf, yeni Türk edebiyatının en dikkate değer yazarlarından biridir. Hikâye, roman, mensur şiir ve tiyatro türlerinde eserler vermiş; pek çok konuda makaleler yazmıştır.¹

Mehmet Rauf'un edebiyat dünyasına girişi hikâye ile olmuştur. Yazar, *Hizmet* gazetesinde tefrika edilen eserlerini hayranlıkla okuduğu Halit Ziya'ya “Düşmüş”² adlı hikâyesini gönderir. Halit Ziya da Mehmet Rauf'un, Rauf Vicdanî müsteâriyle gönderdiği bu hikâyeyi *Hizmet*’te yayımlar.³ Böylelikle “Düşmüş” hikâyesi Mehmet Rauf'un yayımlanan ilk eseri olur.

Yazar, “mühim” bulduğu, Türk edebiyatı için “pek yeni” olduğuna dikkati çektiği⁴, “şiddetle meylettig[i]ni”⁵ söylediği hikâye türünde 100’ün üzerinde örnek

¹ Mehmet Rauf hakkında yapılmış olan kapsamlı ilmî çalışmaların başında Mehmet Törenek’in *Hikâye ve Romanlarıyla Mehmet Rauf* ile Rahim Tarım’ın *Mehmet Rauf Hayatı ve Hikâyeleri Üzerine Bir Araştırma* adlı yayımlanmış doktora tezleri gelmektedir. Bu tezler kitap hâline getirilirken tekrar gözden geçirilmiş ve bazı eklemelerle zenginleştirilmiştir. Bkz. Mehmet Törenek, *Roman ve Hikâyeleriyle Mehmet Rauf*, Kitabevi Yayınları, İstanbul 1999. Rahim Tarım, *Mehmet Rauf Hayatı ve Hikâyeleri Üzerine Bir Araştırma*, Akçağ Yayınları, Ankara 2000. Söz konusu kapsamlı çalışmalar, makalemiz için yol gösterici olmuştur.

² *Hizmet*, nr. 615-621, 19 Kânûn-ı evvel 9 Kânûn-ı sâni 1308/31 Kânûn-ı evvel 1892-21 Kânûn-ı sâni 1893.

³ Mehmet Rauf, Halit Ziya'ya olan “meftûniyeti”ni, onun *Hizmet*’te tefrika edilmiş olan eserleri hakkındaki hislerini “Bilâ-mübâlâğa söylüyorum: Bu eserleri okurken duyduğum neş’e ve hummâyı, ömrümde başka bir şeyde hissetmedim. Bu, bir galeyân, bir hummâ, bir hastalık oldu. Okurken bazı yerlerde, bazı tasvirlerde, bazı terkiplerde birden haykırmak ihtiyacı ile boğuluyordum.” cümleleriyle anlatır. Mehmet Rauf, Halit Ziya ile kurduğu ilk temas ve “Düşmüş”ün yayımlanma macerası hakkında ise şunları söyler: “(...) kendisine bir mektup yazarak meftûniyetimi arz etmek ihtiyacına mukavemet edemedim. Cevap lütufkârâne, pek mültefitâne oldu. Bundan cesaret alarak, o esnada yeni yazmış olduğum “Düşmüş” ismindeki hikâyemi gönderdim. Ben okusun da fikrini bildirsün diye gönderdiğim hâlde, bir hafta sonra gönderdiği *Hizmet* gazetelerinde eserimin tab olunduğunu gördüm.” Mehmet Rauf, “Halit Ziya ile İlk Temas”, *Edebî Hatıralar*, Hazırlayan: Mehmet Törenek, Kitabevi Yayınları, İstanbul 1997, s. 20-23. (Bu yazı ilk olarak, *Şebâb*, nr. 1, 23 Temmuz 1336/1920, s. 8-10 arasında yayımlanmıştır.) Halit Ziya da bu hikâye için Mehmet Rauf’un “nasıl harika nevinden bir sanat icat edeceğinin ilk burhanını bana İzmir’e kadar getirmiş olan ‘Düşmüş’ ” ifadesini kullanır. Bkz. Halit Ziya, *Kırk Yıl*, c. III, Yayına Hazırlayan: Dr. Nur Özmel Akın, Özgür Yayınları, İstanbul 2008, s. 542.

⁴ “Hârîstân”, *Servet-i Fünûn*, nr. 551, 20 Eylül 1317/3 Ekim 1901.

⁵ Mehmet Rauf, “Halit Ziya Hayatı ve Hususiyeti”, *Servet-i Fünûn*, nr. 357, 1 Kânûn-ı sâni 1313/ 13 Ocak 1897.

TEŞRİH-İ RŪH VE MEHMET RAUF'UN "VERVEN"İ

vermiştir. Aşk ve kadın, yazarın hikâyelerinin ana temalarını oluşturur. Bunları evlilik, karamsarlık ve hastalık takip eder.⁶

Mehmet Rauf, "Bizde Hikâye" adlı makalesinde "Bazı taraflardan hikâye için müsait bir zemin bulmak müşkildir, fikirleri dermeyan olunur; bence nâkillerimiz o kadar zengin bir sâha-i tasvîr ü hikâye üzerindedirler ki hayretle ne yapacaklarını bilemiyorlar." der ve "bizde hikâye yazılama[yacağı]" söyleyen, buna gerekçe olarak da "zemin" ve "vak'a yok[luğunu]" gösteren bir "muhibbi[ne]" "Lâkin, ortada bundan başka ne var? Bunları görecektedir, bunların ruhuna hulûl edip tasvir edecek kadar kuvvet ve cesaret olduktan sonra... Bir âlem, bir hayat ki hiçbir şeyi yazılmamış; zengin bir terâküm-i anâsır, öyle bir tehâlûf-i âdât ki hiç tedkik olunmamış, yazılmamış, yazılmamış..." cevabını verir.⁷

Halit Ziya, *Kırk Yıl* adlı hâtîrâtında Mehmet Rauf'un hikâyecilik anlayışı ile ilgili olarak şunları söyler:

*"Mehmet Rauf büyük ve küçük hikâyelerinin hemen hepsinde kendi şahsiyetinden tecerrüd edememiştir, daha ziyade, tecerrüd etmeye lüzum görmemiştir. Tâli ehemmiyette eşhâs hikâyelerinin asıl kahramanları etrafında dolaşan, sahneyi ve vak'ayı dolduracak şâyân-ı ihmâl anâsır ve eşkâlden ibarettir; o kendisi, kahramanlarında temessül eder; onların bütün hisleri, hareketleri, düşünceleri, kendisinin o takdirde ve o vaziyette bulunacak olsa ne lâzımsa işte odur; ve bütün o hayatın nâzımı aşktır, muharririn kendi aşkıdır."*⁸

Nihat Sami Banarlı da Halit Ziya gibi, Mehmet Rauf'un "kadınlara karşı derin zaafi ve mütevâlî aşk maceraları" olduğunu hatırlatarak: "Onun hikâye ve romanlarında kendi hayatından kuvvetli akisler görülür." Eserleri "ekseriyetle bizzat yaşadığı ve yaşamak istediği maceraların hikâye ve roman mimarisıyla birleştirilmiş ve çeşit çeşit kahramanların şahsında hayat bulmuş birer in'ikâsıdır." "Roman ve hikâyelerinin sahifelerini dolduran arzu ve özleyiş dolu hadiselerse –umumiyetle-hararetili aşk, kadın ve ihtiras maceralarıdır." der.⁹ Mehmet Rauf'un hemen bütün

⁶ Rahim Tarım, *a.g.e.*, s. 251. Rahim Tarım, "Hikâyelerin Temlerine Göre İncelenmesi", *a.g.e.*, s. 112-138.

⁷ Mehmet Rauf, "Bizde Hikâye", *Servet-i Fünûn*, nr. 344/2 Teşrin-i evvel 1313/14 Ekim 1897, s. 86-90. Bu makale Prof. Dr. İnci Enginün ve Prof. Dr. Zeynep Kerman tarafından Lâtin harflerine aktarılmıştır. Makalenin hem orijinaline hem de Lâtin harflerine aktarılmış hâline adları geçen araştırmacılar sayesinde ulaşılmıştır.

⁸ Halit Ziya, *Kırk Yıl*, c. V, Yayına Hazırlayan: Dr. Nur Özmel Akın, Özgür Yayınları, İstanbul 2008, s. 787.

⁹ Nihat Sami Banarlı, *Resimli Türk Edebiyatı Tarihi*, c. II, Milli Eğitim Basımevi, İstanbul 1987, s.1055.

eserlerinde aşk temasını işlemesini “pek az istisnalarla hep aynı mevzu’ a dönmekten hususî bir zevk al[dığı]” şeklinde değerlendirir.¹⁰

Mehmet Törenek, yazarın “hikâyeciliğini temayı işleyiş, ferde yaklaşım ve kişiler arası ilişkiler açısından üç grub[a]” ayırır:

- a. Kitaplarına almadığı ilk denemeler;
- b. Servet-i Fünûn devresinde kaleme aldığı hikâyeler;
- c. Meşrutiyet ve sonrası.”

İlk gruba giren hikâyeler santimental bir hava taşır. Ana tema “gençlik hülyaları, bunun doğurduğu marazılık, hayattan büyük ümitler beklemenin verdiği ruh çöküntüsü”dür. Hikâye kahramanları genellikle “tabiata açık, içlerindeki hissin yankısını onda bulan genç kız ve kadınlardır.” Daha çok aşk acısını işleyen bu hikâyeler ayrılık yahut ölümle sona erer. Yazarın, *Servet-i Fünûn* ve *Mektep* mecmualarında yayımladığı ikinci grup hikâyelerinde de aşk ön plandadır. “Toplumsal yapının bir gereği olarak, kişileri erkeklerin teşkil ettiği hikâyelerde, yasak aşklar, kadın ihaneti ve ondan şikâyetler anlatılır.” “Tema olarak bu devrede platonik aşkın yanında aldatma, ihanet endişesi ve ihanet, zevk arzusu da görülmeye başlar.” Üçüncü gruba giren hikâyelerin “bir kısmını öncekilerden ayırmak mümkün değildir. Ancak zaman içinde bir değişme kendini hissettirir.” Bu gruba giren ilk hikâyeler devrin havasını yansıtır. “Diğer sosyal ve toplumsal hadiselerle kayıtsız kalan Mehmet Rauf, 1914 yılının sonu ile 1915 yılının başlarında *Turan* gazetesine yazdığı hikâyelerde kahramanlık konularına yer verir.” “Mütareke ve harp yıllarında bu konulara bir daha dönmeyen yazarın hikâyelerinde, vak’a olarak sosyal bir genişleme görülmeye başlar.” “Hikâye kişileri öncekilerin aksine yaşlılardan oluşur. Bu da, yazarla kahramanları arasındaki yakın ilişkinin bir delili sayılabilir. Aşk sohbetleri, gizli kalmış maceraların ifşası, yaşanmış bir hayatın acı yahut buruk gerçeği hikâyelerin ana konusudur.” (Törenek 1999: 427-428)

Mehmet Törenek, “eksenini aşk ve kadının oluşturduğu bir dünyanın insanlarını anlatması[nın]”, “Mehmet Rauf’un hikâyeciliğinin en büyük zaafı” olduğunu söyler. (Törenek 1999: 423) Mehmet Törenek’in tespitiyle Mehmet Rauf’un “hikâyeciliği istikrarlı ve güçlü değildir.” (Törenek 1999: 423) Yazar, yazdıklarını daha fazla işlemek gibi bir gayret içinde olmamıştır. “Hayatını kalemiyle kazanan Mehmet Rauf, bu zaruret sonucu sanatını harcamak zorunda kalmıştır.” (Törenek 1999: 429)

Mehmet Rauf’un yazarlık hayatında etkili olan Türk yazarlar arasında Ahmet Midhat Efendi, Sami Paşazade Sezaî, Nabizade Nazım ve özellikle de Halit Ziya bulunmaktadır. (Tarım 2000: 274) Mehmet Rauf, Servet-i Fünûn topluluğunun Halit Ziya dışındaki yazarlarını da büyük bir dikkatle takip eder. “Bizde Hikâye” adlı makalesinde “Sezaî ve Halit Ziya Bey’ler ile geçen senenin füyûz-ı edebiyesinde pek zî-medhal olan A. Nadir Bey’den sonra sırf bu senenin yetiştirdiği yeni

¹⁰ Nihad Sami Banarlı, *a.g.e.*, s.1055.

TEŞRİH-İ RÛH VE MEHMET RAUF'UN "VERVEN"İ

hâkîlerimizden olmak üzere Hüseyin Cahit'in, Rüştü Necdet'in ve başka bir usulde izhâr-ı temeyyüz eden Safvetî Ziya Bey'in eserleri âfî için büyük bir ümîd-i feyz ü terakki veriyor." diyerek o dönemde Türk edebiyatı için çok yeni olan hikâye ve roman türlerinin genç temsilcilerinden beğeniyle bahseder. (Mehmet Rauf 14 Ekim 1897: 86-90) Flaubert, Daudet, Merimée, Bourget ve Baudelaire, Mehmet Rauf'un "tesiri altında kaldığı" Batılı yazar ve şairlerdendir. (Tarım 2000: 274) Yazar, *İnci* mecmuasında yayımlanan mülâkatında, kendisini "en çok müteessir eden muharrirler[in] ise, Maupassant ile D'Annunzio" olduğunu söyler.¹¹ Mehmet Rauf, psikolojik realizm ve psikolojik-tahlilî romanın öncülerinden olan Bourget'yi hayranlıkla takip eder. (Tarım 2000: 254) Bourget hakkında bir de makale yazmıştır. Bu makalesinde: "Bî-şüphe teşrîh-i rûh hakkında Bourget en birinci müelliftir." diyen yazar, kendi ruhunun "tahlîlâtını onun eserlerini okurken" yaptığını belirtir: "Bana ruhumu o bildirdi. Bunun içindir ki Bourget'yi son derece severim, hele ilk eserlerini..." Mehmet Rauf, "Bourget'nin, 'tabii roman'a bedel 'ruhî roman'ı tesis et[tiğini]; daha doğrusu ruhî romanın tekrar tesisine sebep ol[duğunu]" söyler.¹² Bourget'ye takdirini her fırsatta dile getiren Mehmet Rauf, edebiyat anlayışının merkezine ondan öğrendiği "teşrîh-i rûh"u koymuştur.

Mehmet Törenek, yazarın hikâyelerindeki vak'aları iki gruba ayırır: Bunlardan ilki tek vak'a zincirinden oluşan hikâyelerdir. Bu hikâyelerde tek bir kahramanın başından geçen maceralar konu edilir. Tüm olaylar bu kahramanın etrafında döner. İkincisi ise, "birbiri içine yerleştirilen hikâyeler[dir]." Bunlarda bir sunuş niteliğindeki ilk vak'anın içine asıl vak'anın yerleştirildiği görülür. "Hâkim bakış açısı, yazara bütün şahısları hakkında her şeyi bilme salâhiyeti ver[ir]." Hikâyelerinde genellikle kahramanı eksene alır; olayları onun gözünden anlatır; onu konuşturur ve onun psikolojik tahlilini yapar. Aynı hikâyede iki kişinin tahliline yer verdiği pek görülmez. Kişileri konuşturmasının yanı sıra asıl başarısını ruhsal çözümleme ve iç konuşma gibi karakterin psikolojisini yansıtan biçimlerde gösterir. (Törenek 1999: 429-430, 432)

Mehmet Rauf'un hikâyelerini adlandırışıyla da seslendiği okur kitlesini seçerek "tecessüs ile uzvî heyecamı tahrik eden" bir yaklaşım sergilediği söylenir.¹³

¹¹ "Eylül'ü Nasıl Yazdım? Mehmet Rauf Bey'le *Eylül* Hakkında Mülâkat", *İnci*, nr. 5, 1 Haziran 1335/1 Haziran 1919, s. 8. Bu bilgi, Mehmet Rauf, *Edebi Hatıralar*, Hazırlayan: Mehmet Törenek, Kitabevi Yayınları, İstanbul 1997, s. 91. sayesinde edinilmiş, ardından birincil kaynağa da ulaşılmıştır.

¹² Mehmet Rauf, "Teddikat-ı Edebiyye: Paul Bourget ve Bir Cinâyet-i Aşk", *Servet-i Fünûn*, nr. 423-426, 8-29 Nisan, 20 Mayıs 1315/20 Nisan-11 Mayıs, 1 Haziran 1899. Bu makaleye Rahim Tarım, *a.g.e.*, s. 254'te verilen bilgi sayesinde ulaşılmıştır.

¹³ Fevzi Lütfî, "İstanbul'un On Beş Günü-Kitaplar", *Dergâh*, nr. 25, 20 Nisan 1338/1922, s.13. Bu yazı hakkında Mehmet Törenek, *a.g.e.*, s. 424-425 sayesinde bilgi sahibi olunmuş; ardından da birincil kaynağa ulaşılmıştır.

1.2. “VERVEN”DE “TEŞRÎH-İ RÛH”

Adını dönemin meşhur bir kadın parfümünden alan “Verven”¹⁴, Mehmet Rauf’un Servet-i Fünûn edebî devresinde yazdığı hikâyelerindendir. ¹⁵ Tek vak’a zincirinden oluşmuş ve tek bir kahramanın macerası üzerine kurulmuştur. (Törenek 1999: 429-430)

Mehmet Rauf, “Verven”de “teşrîh-i rûh”, bugünkü karşılığıyla ruh açıklaması yapabilmek, kahramanın ruhî durumunu tam mânâsıyla ve bütün açıklığıyla ortaya koyabilmek için titiz bir gayret göstermiştir. Yazar, “Verven”i, Servet-i Fünûn hikâye ve roman anlayışının ana temayülü doğrultusunda hayal-hakikat tezadına göre şekillendirmiştir. Bu özellikleriyle “Verven” psikolojik ve felsefî bir karaktere sahiptir. Bununla birlikte Mehmet Rauf, dünyayı ihsaslarıyla kavrayan bir yazar olması dolayısıyla Türk edebiyatında pek kullanılmayan koku alma duygusu ile aşk duygusu arasında kurduğu ilişki üzerinden bir hikâye kurgulamıştır. Edebiyatımızda bu ilişkiden mülhem ilk eserlerden olması da “Verven”i ilgi çekici kılan hususlardandır.

Hikâyenin kahramanı Memduh, Batılı hayat tarzından hoşlanan bir gençtir. Avrupaî mekânlarda bulunmayı tercih eder. Kadınlara güvenmez, çünkü sadakat duygusundan mahrum olduklarını düşünür. Hümet edebileceği saf ve temiz bir sevgiliye özlem duyar. Memduh’un, *Eylül*’ün¹⁶ unutulmaz karakteri Necip’e bir hazırlık olduğu düşünülebilir.

Mehmet Rauf’un, karakterlere isim vermek hususunda da son derece bilinçli hareket ettiği görülmektedir. Memduh “medholunmuş, övülmüş” demektir. Memduh’un daha önce bir ilişki yaşadığı “tahinî boyalı köşkün azgın

¹⁴ “Verven” önce *Servet-i Fünûn*’da, daha sonra ise *İhtizâr* adlı hikâye kitabında yayınlanmıştır. Bkz. Mehmet Rauf, “Verven”, *Servet-i Fünûn*, 5-19 Ağustos 1897. Mehmet Rauf, “Verven”, *İhtizâr*, Hilâl Matbaası, İstanbul 1325/1909, 244. s. 111-151. Bu çalışmada esas alınan nüsha *İhtizâr*’daki “Verven”dir. Çalışmanın ilerleyen bölümlerinde metinden yapılan alıntılarının yanına *İhtizâr*’da yer alan “Verven”in sayfa numaraları konulmuştur.

¹⁵ Bu hikâye hakkındaki ilk yazı Ekrem Reşat tarafından yazılmıştır. *Malûmât* dergisinde “Malûmât-ı İntikadiyye” ana başlığı altında “Verven Hakkında Birkaç Söz” adlı bir yazı kaleme alan Ekrem Reşat, hikâyedeki Verven kokulu hanımı Madam Verven veya Vervenli Hanım olarak nitelendirir. Ekrem Reşat, makalesinde, hikâyenin Türk toplumunun değer kavramlarına aykırı olduğuna dikkati çeker. Ahlâkî açıdan zayıf olan, erkeklere teklifsizce yaklaşan, hayli serbest bir hayat süren bu hanım ile Memduh arasında kurulan münasebeti eleştirir. Bkz. Ekrem Reşat, *Malûmât*, nr. 95-100, 102, 106; 7 Ağustos-23 Teşrin-i evvel 1313/19 Ağustos-4 Kasım 1897. (Adı geçen *Malûmât*, direktörlüğü Tahsin Bey tarafından yapılmış olan haftalık edebiyat dergisidir.) Ekrem Reşat’ın “Verven” hakkında bir yazısı olduğundan Rahim Tarım, *a.g.e.*, s. 252’de bahsedilmiştir. Bu sayede yazıya ulaşılmıştır.

¹⁶ Mehmet Rauf, *Eylül*, Alem Matbaası, Ahmet İhsan ve Şürekâsı, İstanbul 1317/1901.

TEŞRİH-İ RŪH VE MEHMET RAUF'UN "VERVEN"İ

gelini"nin adı Necibe'dir. (s. 143) Necibe, "soyu soppu temiz, nesli pâk olan kadın" anlamına gelir.¹⁷ Yazar, bazen karakterin yapısına uygun, bazen de karşıt isimler seçmektedir.

Mehmet Rauf, psikolojik hikâyesi "Verven"de "teşrih-i rûh", yani ruh açılması yapabilmek için ruhsal çözümleme, alıntılanan ve aktarılan iç konuşma olarak nitelendirilen anlatım tekniklerinden faydalanmıştır. Bunlar, Servet-i Fünûn edebî devresinde de "teşrih-i rûh" genel başlığı altında isimleri ve tanımları ayrıntılı olarak bilinmeden de olsa başarıyla uygulanmıştır. Mehmet Rauf ise bu teknikleri çarpıcı bir şekilde kullanan Servet-i Fünûn yazarlarının başında gelir.¹⁸ Bu hikâyesinde de Memduh'un Verven kokulu¹⁹ hanımın ilgisi karşısında aşk, heyecan, mutluluk, endişe, karamsarlık, namus gibi duygularla dalgalanan psikolojik durumunu ayrıntılı bir şekilde teşrih etmiştir.

Memduh'un Verven kokulu hanımın ilgisine mazhar olduktan sonra yaşadığı heyecanı yansıtan parça dikkat çekici bir teşrih-i rûh örneğidir:

"O kadar uzun müddet, o kadar vahşi birtakım âlâmın zebûnu kalmıştı ki şimdi bu saadete tahammül edemiyordu, bir tazyik-i dâhilîden bir gazoz şişesi gibi sanki patlayacaktı. Boğulurcasına büyük nefesler alıyordu, bütün dünya kendisinin olmuş zannedilirdi. Tahlili de elden bırakmıyordu, zaten fikr-i tahlil bütün inbisâtlarında, bütün inşirâhlarında, neşterini sokarak her şeyin kühünü çıkaran, bütün yaraları parçalayıp her şeyi seren bir hassası değil miydi: 'Benimki de saçma ya,' diyordu, 'görmemişlikten başka nedir? Fakat bütün şu pür-neş'e-i hayât mahlûklar benden daha iyi midir zannedelim? Memduh, sen yine şüphe etme ki sen hepsinden iyisin... O kadar fena, o kadar fena olduğun hâlde de... Zaten insanlar... Bir avuç çamur değil mi? Fakat ne yapalım, Sa'dî'nin dediği gibi bir gül yanında mı bulunmuş nedir? İşte meselâ şu kadınlar...'" (s. 127)

Bu parçada ilk önce ruhsal çözümleme tekniğiyle, yani karakterin içinde bulunduğu psikolojik durumun anlatıcı tarafından, onun diliyle ifade edilmesi suretiyle Memduh'un duyguları tasvir edilmiştir:

"O kadar uzun müddet, o kadar vahşi birtakım âlâmın zebûnu kalmıştı ki şimdi bu saadete tahammül edemiyordu, bir tazyik-i dâhilîden bir gazoz şişesi gibi sanki patlayacaktı. Boğulurcasına büyük nefesler alıyordu, bütün dünya kendisinin olmuş

¹⁷ Ferit Devellioğlu, *Osmanlıca-Türkçe Ansiklopedik Lûgat Eski ve Yeni Harflerle*, Aydın Kitabevi Yayınları, Ankara 1999, s. 610, 815.

¹⁸ Mehmet Rauf'un ardından psikolojik-felsefi eser veren ve "teşrih-i rûh" ile en çok ilgilenen yazarlarımızın başında Peyami Safa gelmektedir. Peyami Safa, özellikle *Matmazel Noraliya'nın Koltuğu* (1949) adlı romanında bu husustaki başarısıyla dikkati çekmiştir.

¹⁹ Verven: Verveine: 1. Mine çiçeği, 2. Mine çiçeği suyu, 3. Vücuda sürülen koku. Bkz. Tahsin Saraç, *Fransızca Türkçe Büyük Sözlük 2*, L-Z, Türk Dil Kurumu Yayınları, Ankara 1976, s. 1351.

zannedilirdi. Tahlili de elden bırakmıyordu, zaten fikr-i tahlil bütün inbisâtlarında, bütün inşirâhlarında, neşterini sokarak her şeyin künhünü çıkaran, bütün yaraları parçalayıp her şeyi seren bir hassası değil miydi?”

Ruhsal çözümlemenin hemen ardından karakterin cümleleri kendi dili ve duygu tonu ile aracısız bir şekilde verilmeye başlanmış, yani alıntılanan olarak nitelendirilen iç konuşmaya geçilmiştir. Alıntılanan iç konuşma hikâyede “değil miydi?”den sonra konulan iki nokta üst üste ve açılan tırnak işareti ile de belirtilmiştir: “ ‘Benimki de saçma ya,’ diyordu, ‘görmemişlikten başka nedir? Fakat bütün şu pür-neş’e-i hayât mahlûklar benden daha iyi midir zannedelim?’ ” Memduh, bu parçadaki alıntılanan iç konuşmasının iki cümlelik bir bölümünde kendisine ismiyle ve “sen” diyerek de seslenir: “ ‘Memduh, sen yine şüphe etme ki sen hepsinden iyisin... O kadar fena, o kadar fena olduğun hâlde de...’ ” Bu iç konuşmanın sonunda Memduh 1. çoğul şahıs fiil kullanır: “ ‘Zaten insanlar... Bir avuç çamur değil mi? Fakat ne yapalım, Sa’dî’nin dediği gibi bir gül yanında mı bulunmuş nedir? İşte meselâ şu kadınlar...’ ”

“Teşrih-i rûh” için başvuru tekniklerinden biri de aktarılan iç konuşmadır. Bu teknikte anlatıcı konuşur; ancak dilin ve duygu tonunun karaktere ait olduğu bellidir. Berna Moran’ın ifadesiyle “sanki anlatıcı kendi sesiyle karakterin sesini üst üste bindirmiştir.”²⁰ Memduh’un Vervenli hanımı davet edeceği ev hakkında aklından geçenler aktarılan iç konuşmaya örnek verilebilir:

“Ah bu sefalet, bu fakr! Hayır, hiçbir vakitte o kadını bu yere davet edemeyecekti. Fakat başka ne çare vardı? Ve ne yapabiliirdi? Büyük bir aşk vâkıâ her şeyi affederdi, fakat bu odalar o nerm ü nazik hanımefendi için ne fena bir darbe olacaktı. Herhâlde ondan gelirim va’dini alır almaz burasını düzelterek, borç edecek, harç edecek, daha iyice bir hâle getirecekti.” (s. 131-132)

Bu parça, aktarılan iç konuşma tekniğini açıklamak amacıyla 1. tekil şahıs özne kullanılarak ve onun duygu tonu ile tekrar edilecek olursa Memduh’un:

“Ah bu sefalet, bu fakr! Hayır, hiçbir vakitte o kadını bu yere davet EDEMEYECEĞİM. Fakat başka ne çare VAR? Ve ne YAPABİLİRİM? Büyük bir aşk, vâkıâ, her şeyi AFFEDER, fakat bu odalar o nerm ü nazik hanımefendi için ne fena bir darbe OLACAK. Herhâlde ondan gelirim va’dini alır almaz burasını DÜZELTECEĞİM, borç EDECEĞİM, harç EDECEĞİM, daha iyi bir hâle GETİRECEĞİM.” dediği anlaşılabilir.

Ruhsal çözümleme tekniğine verilebilecek çarpıcı örneklerden biri de Memduh’un, Vervenli hanım ile ilgili hayallerinin, onunla buluşma anını beklerken

²⁰ Berna Moran, “Tutunamayanlar”, *Türk Romanına Eleştirel Bir Bakış* 2, 2. Baskı, İletişim Yayınları, İstanbul 1991, s. 196-218, s. 205. Berna Moran’ın bu makalesinde çalışmamızda adı geçen anlatım tekniklerinin Türkçe ve İngilizce isimleri ve tanımları ile ilgili kapsamlı bilgi mevcuttur.

TEŞRİH-İ RÛH VE MEHMET RAUF'UN "VERVEN"İ

hissettiği sabırsızlığın ve onun arabasını gördüğü anki heyecanının anlatıcı tarafından ifade edildiği parçadır:

"Gözlerini kısarak o harâret-i nazarı, elini sıkkan küçük eli vehmediyor, artık çok oturmuş gibi sıkılmaya başlıyordu, istiyordu ki her şeyde onu görsün, herkes ondan bahsetsin, herkes onu söylesin..."

Öbür gün Kâğıthane'de elindeki saat bir ve üç çeyreği gösterdiği hâlde muntazır iken, dün akşam bu saati nasıl edeceğim diye endişesini anlamıyor, asıl şimdi bu intizarı nasıl teskin edeceğini düşünüyordu." (s.130)

Alıntılanan iç konuşma tekniği ile yazılmış parçalardan bir diğeri ise Memduh'un Vervenli hanımın verdiği adrese gitmek, onunla ilişki kurmak hususunda düşündükleri üzerinedir. Hikâyede bu parçanın alıntılanan iç konuşma olduğu tırnak işareti ile de belirtilmiştir:

"Ben hastayım, budalayım... Hiçbir kimse böyle bir kadını, böyle hürmetle sevmek istememiştir... Ben kendime belâ icat ediyorum. Ben bundan zevk alacağım, onu arayayım... Herhâlde bu beni mest, medhûş edebilir a... İşte bu kadar... Artık mukarrer, akşama gideceğim... Ve bir daha düşünmeyeceğim..." (s. 145)

Aktarılan iç konuşma tekniği ile ilgili dikkat çekici bir başka örnek de Memduh'un Vervenli hanım ile birlikte olacağı eve gidip gitmemek hususunda yaşadığı buhranı ifade eden parçadır. Buradaki cümleler anlatıcı tarafından nakledilmiştir:

"Gitmeyecek, bu şuh, bu şuh Vervenli beyaz vücuttan, bu küçük mâî gözlerden, bu gür saçların bahşedeceği mestîden mahrum KALACAĞIM, öyle mi? Hayır, ölüm yarın sabah muhakkak olsa bunu yapmayacak, gidecek, ve ölecek; kalbine gelince... O istediği kadar haykırsın, onu dinlemeyecek..." (s. 143)

Bu parça 1. tekil şahıs özne ve bu özneye ait duygu dalgalanmaları ile yazılırsa, Memduh'un kendi dili ve hisleriyle konuştuğu anlaşılır:

"GİTMEYECEĞİM, bu şuh, bu şuh Vervenli beyaz vücuttan, bu küçük mâî gözlerden, bu gür saçların bahşedeceği mestîden mahrum KALACAĞIM, öyle mi? Hayır, ölüm yarın sabah muhakkak olsa bunu YAPMAYACAĞIM, GİDECEĞİM, ve ÖLECEĞİM; KALBİME gelince... O istediği kadar haykırsın, onu DİNLEMEYECEĞİM..."

Mehmet Rauf, "Verven"de "teşrih-i rûh"u kendisinden öğrendiğini söylediği Bourget'ye de gönderme yapmıştır. Bourget'nin Madam Moren [Madam Moraines] ve Jülyet dö Tilier [Juliette de Tillières] adlı iki kadın kahramanından bahisle Verven kokulu hanımı Madam Moren'e [Madam Moraines] benzetmiştir.

Bu çarpıcı örneklerden yola çıkarak yazarın “Verven”de “teşrîh-i rûh”u, yani ruh açılımını gayet başarılı bir şekilde uyguladığını söyleyebiliriz.

SONUÇ

Mehmet Rauf “Verven”de, Bourget’den öğrendiğini söylediği “teşrîh-i rûh”a büyük ehemmiyet vermiş; kahramanın psikolojik durumundaki dalgalanmaları ruhsal çözümlenmeler, alıntılanan ve aktarılan iç konuşmalar aracılığıyla yansıtmıştır. Yazar, Servet-i Fünûn edebiyatında görülmekle birlikte, isimleri Türkiye’de ancak 20. yy’da kullanılmaya başlanmış olan bu teknikleri uygulamakta son derece başarılıdır. Mehmet Rauf, “teşrîh-i rûh”u sanatının merkezine yerleştirmiş ve böylelikle Türk edebiyatında psikolojik hikâye ve roman türünün en önemli öncülerinden biri olmuştur. Bu özellikleriyle Mehmet Rauf’un “Verven” adlı hikâyesinin yeni Türk edebiyatı tarihinin ilgi çekici eserlerinden biri olduğu söylenebilir.

VERVEN²¹

Zevzek bir kuş hiffetiyle daldan dala sıçrayışlardan, Bazar Alman’ın [Le Bazar Allamande] bu pür-şitâb چراغına bin türlü eziyetlerle bin türlü tuhafıklar çıkartışlardan, getirtişlerden sonra birden bire bir başka rûzgâra tâbi olmuş canı sıkılıyor gibi alınacak şeylerin intihâbını “Aman şunlara sen bakıver, Cemal, biliyorsun ya...” diye refikasına havale edip orada bir çocuk arabasının yanında put gibi duran delikanlıya döndü:

-Aman ne yorgunluk efendim, diye şikâyet etti.

Genç, orada, bastonuna dayanmış, mahcup ve lerzan, söyleyecek başka bir şey bulamayarak, ıztırâri bir tebessüm içinde mırıldandı:

-Evet, pek çok...

Hanım çantasından uçarca bir hareketle çıkardığı mendilini çenesinden bir kere hafifçe geçirdikten sonra: “Siz sevmiyor musunuz?” dedi, sonra cevap beklemeden söylenmeye başladı.

O bibloya bayılıyordu; bu tuhaf, zarif, mini mini şeycikleri çok seviyordu; mahsus bunlarla dolu bir salonu vardı.

-Oh, ne güzel şeyler değil mi efendim, diyordu, insan, kabil olsa da bunları yerinde görse, orada intihâb etse... meselâ Paris’te...

Sonra birden bire yine o kadına dönüp: -Şu bisiklet üzerindeki kabarıyı da alıyorsunuz a... Aman dikkat edin de çatlak falan olmasın kuzum...

²¹ Mehmet Rauf, “Verven”, *İhtizâr*, Hilâl Matbaası, İstanbul 1325/1909, 244. s. 111-151. Hikâye Lâtin harflerine aktarılırken *İhtizâr*’daki orijinal metnin noktalama işaretleri korunmuştur.

TEŞRİH-İ RŪH VE MEHMET RAUF'UN "VERVEN"İ

Memduh, o, bastonuna dayanmış, çocuk arabasının yanında put gibi duran delikanlı rüya görüyorum zannediyordu; o kadar perişandı ki hatta buraya nasıl geldiğini, bu hanımefendinin kim olduğunu, böylece görüşmeye nasıl cesaret ettiğini anlamıyor, bilmiyor, tahattur etmiyordu. Haziranın uzun, sıcak pazartesi gününü takip eden bu akşamüstü biraz hava almak, bir iki hulyâ-âmiz çehre görmek fikriyle Beyoğlu'na çıktığı zaman Lara Ridis'in önünden geçerken karşığı kaldırımın önünde tevakkuf eden mükellef bir kupanın içinde siyah bir hayal fark etmişti ki, eğilmiş dışarı bakıyordu, fakat arabanın içi o kadar karanlıktı ki çehreyi teşhis edememişti, sonra bu kupa ağır ağır ilerleyerek Margrit [La Marguerite] Mağazası'na kadar gitmişti. Orada durunca içinden siyah çarşafli mümtaz ve müzeyyen bir hanımefendinin çıkıp süratli bir revişle mağazaya girdiğini görmüş, bu revişteki edâ-yı âsî-yi mestâneye bayıldığı hâlde Bazar Alman'a girmişti; oradan bir kol düğmesi almak fikrinde idi. Düğmelerin olduğu yola girmiş, camekânlara dalmıştı. Arkasında mevzûn bir refâtârın ahenkli ipek hışırtısıyla o tarafa geldiğini duydu; hemen o anda bir kadın, kulağına eğilerek "Biraz gelir misiniz beyefendi," dedi; bilmeyerek, bilâ-ihtiyâr, bir imdada gidiyormuş gibi şitâb ile takip etti, yukarı çıktılar.

Fakat Memduh şimdi her şeyden ziyade birkaç söz bulamayıp hayvan gibi somurtuşuna kıızıyordu. Ne olmuştu? Sanki şeytan talâkatini harap etmişti; en ziyade izhâr-ı zarâfet lâzımken bu perde çeneleri kilitlenmiş, akli küflenmiş miydi? Pek budala, böyle şeylerde pek beceriksiz görünmekten, ilk alâimi kazandığı bu hüsn-i teveccühün kurbanı olup müstehzî bir handeye lâayık görülmekten endişe ediyordu.

Bu taraftan hanım birkaç defa yine o kadar isti'câliyle beraber verilen emirleri ifâ, istenen şeyleri getirmek için yetişemeyen çırakla biraz meşgul olduktan sonra tekrar kendisine döndü:

-İşte böyle, dedi, bizim hayatımız böyledir efendim... Bu şeylere âdeta öyle bir iptilâ ki insanı harap ediyor...

Latîf bir edâ-yı serî ile söylüyordu, yaklaşarak devam etti, o kadar tabii davranıyordu ki Memduh "Birisine mi benziyorum?" diye düşünmeye başladı. Öteki şimdi bilmem nasıl bir mecra ile dünkü yağmura sevk-i kelâm etmişti, yağmurun kendisini köprüde yayan yakalayıp Galata'da bir araba buluncaya kadar sırsıklam etmesinden, yayan gezmenin böyle münasebetsizlikleri olduğundan, yoksa onun kadar sevdiği bir şey olmadığından, dün gece çokça yediği revaninin hâlâ midesinde taş gibi durmasından bahsediyordu. İki birde gözleriyle yanı başındaki kadının yaptığı şeyleri takip ediyor, bir iki kısa emir atıyordu. Sonra gözleri buranın nîm-zulmeti içinde müşerrihâne bir merkûziyetle Memduh'a teveccüh ediyordu, o zaman delikanlı bu temeyyüzden kazanarak çıkmak için ne yapmak lâzım geleceğinde tahayyürle muztarib oluyordu.

Nihayet kadın dedi ki: -Muhâzaranız pek lâtif efendim... Vâkıâ pek az görüşebildikse de... Sizden emin olsa idim ara sıra böyle fırsatlardan istifade etmek isterdim... Fakat bilmem ki bunlar nerde olabilir?

Bir anda Memduh'un gözüne karşıda, Vefa'daki evi, badanalı, halısız, total koltuklu odası geldi, o zaman tekrar fakrını tel'in etti. Bir cihet-i tesviye bulup çabucak bir yer söyleyemiyordu.

Kadın bu tereddüdü der-akab fark edip devam eder gibi dedi ki:

-Sabahları Kâğıthane'ye inmek sizin için suûbeti mûcib olur mu acaba?

Öteki mırıldanarak cevap verdi. Hiçbir vechile, neden suûbeti mûcib olacaktı? Mademki emrediliyordu, fakat bunun için bir gün, bir saat tayin edilseydi...

O zaman genç kadın “Bir gün, evet, fakat ne günü?” diye hafif bir düşündükten sonra refikasına dönüp “Kuzum, baksanıza, yarın sabah ben bir yere gidecek miydim?” diye sordu, öteki hafızası kuvvetli olanlara mahsus bir emniyetle sadece “Hayır efendim,” dedi; o zaman karar verildi ki yarın sabah saat ikiye kadar Kâğıthane’de köye yakın ağaçlıkların altında buluşacaklardı, delikanlı bekleyecekti, ikiye kadar...

Bunun üzerine hanım elini vererek: “Yarın sabah değil mi efendim?” diye veda etti; ve Memduh kendisini dışarıda, kaldırımında, kalabalık içinde bulduğu zaman bir rüyadan uyananlara mahsus bir sersemlikle tahattura cebr-i nefis etti. O kadar bunalmıştı ki vak’anın tarz-ı cereyânı bile aklına gelmiyordu, “Hayvan gibi durdum,” diye kendini tevbih ediyordu. Fakat ne güzeldi, bu kadın ne kadar güzeldi! Sahîh, bu bir rüya değil miydi? Gerçekten bu büyük hanım kendisini çağırılmış konuşmuş, kendiliğinden yarın Kâğıthane’ye davet etmiş miydi? Gerçekten sabah oraya gelecek, bunu kendisi için yapacak mıydı? O zaman Memduh şimdiye kadar birçok yerden kendisine verilen “mukavemet-süz” sıfatına hak verdi, hayata bu imtiyazla gelmek de bir saadettir diye inandı, fakat bu fakr ile bu imtiyazdan nasıl istifade edecekti... Eğer bugün bir yeri, şurada bir dairesi olsaydı... “İşte hayat böyledir,” diyordu, “verdiği bir müsaadeyi diğer mahrumiyetlerle kahreder.” Ah eğer bir yeri olsaydı...

Şimdi kadın tekrar gözünün önüne geliyordu, siyah çarşafının içinde ne lâtif ve nefis idi! Ve bunun ne güzel dalgaları vardı! Bu vücut ne şuh, ne kadar dilberdi! Gözleri mâî mi idi, yoksa siyah mı? Bunu tayin edemiyordu, fakat o hafif, o hafif bû-yı şüh, bu Verven râyihası nasıl bir şeydi? Ruha gidip onu mest ve mahmur etmek için kendisine vücudun teneffüsü de biraz yardım ediyor muydu? Hiçbir zaman bu kadar mestî-bahş bir Verven koklamamıştı; oranın nîm-zulmetinde kadın beyaz çehresi, peçesinin şekliyle lâkırdı söyledikçe baygın bir hande-i mestâneye kalb olan bir tebessüm-i şâikane ile tebessüm eden ağzı, bütün çehreyi tekrar görüyordu; şimdi bu çehre bazı yeni resimlerdeki silik, müphem yapılmış yüzler gibi rüyâ-âmîz oluyordu, ve bu ne kadar dil-süzdu! Kimdi? Bu hanımefendi kimdi? Ve bu nasıl bir baht ve ikbal idi? En ümitsiz bir zamanda Kâğıthane va’dini aldığı zaman zannetmişti ki orada düşüp inşıkak-ı kalbden yerlere serilecek, haykırarak “Ölüyorum. Bırak beni git!” diyecekti. Ayrılacakları zaman ne güzel, ne mahrem bir hareketle elini vermişti, siyah eldivenler içinde bu eller ne küçük, ne zarif, ne dilber şeylerdi!

Ne emel-bahş, ne pür-va’d, ne vuslat-engîz şeylerdi Yârabbim!.. Sahîh, bu bir rüya değil miydi? Fakat o bû-yı şuh, o Verven râyihası... Hiç kimse yok muydu, o kokuyu şimdi biraz daha versin de bu hayatı alsın, bunu kimse yapmayacak mıydı?

Kendine mahsus gibi bir ifrât ve i’zâm-perestlikle her şeyi münevver, hayâl-âmîz görerek, böyle bir anda birbirine süratle dolaşan, kovalaşp yine görünen tevâlî-i mülâhazâtla, dalgın dalgın, nereye gittiğinden bihaber, oradan çıkınca koşarcasına Bonmarşe’ye girmiş, orada bir camekânın önünde dalmış kalmış, sonra ağır ağır çıkarken ötekine berikine çarparak, orada burada durarak, görmeye görmeye bakarak kaldırım boyunca Galatasaray’na kadar ilerlemişti; belki bininci defa olarak onu tescime çalışıyordu, saçının şeklini, gözünün tebessümünü, dudağının rengini tekrar görmek için hâtrısını yoruyordu; şimdiye kadar, işte yirmi üçünü bitiriyordu, şimdiye kadar bütün bütün kadınlara mevkuf ömr-i şebâbında bu kadar nefis ve güzel bir hanım gördüğünü tahattur etmiyordu, ötekilerin hemen hepsinde rast geldiği gülünç ziynet kusurlarından bunda eser bile görmemişti; bu fikirlerin verdiği zevk arasında bir kırıklık gelip onu incitiyordu; onu kabul edecek bir yeri olmaması bütün bu yâverî-i tâlî’i bî-netîce bırakacak zannediyordu, nasıl olursa olsun bir yer bulmak lüzûm-ı kat’îsi onu çıldırıyor, bu çılgınlık arasında adem-i imkân onu kudurur gibi bir hâle getirip atıyordu, nasıl edip

TEŞRİH-İ RŪH VE MEHMET RAUF'UN "VERVEN"İ

böyle bir hanımefendiyi kabul edebilecek bir daire edinecekti? Şimdi bir ürkeklik geldi, bu mükellef arabanın mükellef hanımefendisi kim bilir kimdi? O müzeyyen salonların bu şuh ve mümtaz, genç ve güzel âfetini kabul etmek için Japon mimarları, Japon sanatkârları mı celbetmeli? Ah mel'ûn, mel'ûn para, diyordu. O biliyordu, şimdi ne yapacağını bilirdi, fakat öyle bir imkânsızlığa mahkûmdu ki... "Mademki beni seviyor," dedi, sonra birden bire bunu düşündü.

Gerçek seviyor muydu? Bu heves, bu eşyâ-yı zarîfe meraklısı hanımdaki heves ne idi, bu ne kadar doğru idi, sonunda çiçeklerle kapanmış bir girdâb-ı âlâm çıkması melhûz değil miydi? Bir görüşte bu kadar sevilme için ruhlar arasında nasıl bir itilâf lâzımdı? Zira muhakkaktı ki bu adı bir heves olamazdı, bir kadın ne kadar hafîfü'l-emel olursa olsun bir kere görmekle hiçbir vechile böyle bir müsaadeyi vermezdi, ey o hâlde bunun esası, sıhhati ne idi?

Arabaların gürültüsü, gelenlerin geçenlerin çarpıp geçmesi, tramvayın boruları asabını tahrik ediyordu; nihayet kendini Splendid'in önünde bulunca uzun bir nefes-i istirâhatle oraya daldı, ta içeriye, تنها bir köşeye ilticâ etti. Buraya girdikçe dışarının velvelesi ölüyor, sönüyordu, şimdi bir kabir sükûnu içinde gibi, nîm-zulmete bürünerek, muazzez hayallerle yalnız, oturdu. Birkaç garson gürültüsüz bir meşy-i serî' ile gidip gelerek tek tük müşterilere hizmet ediyorlardı, karşıda köşede *Tan [Le Temps]* gazetesinin son numarasına gömülmüş gözlüklü bir delikanlıdan başka, kahvenin bu arka kısmında ara sıra sesleri yükselen uzun sakallı iki Alman vardı, garsonlar hizmetleri bittikçe oraya buraya toplanıp, bekliyorlardı; biri Memduh'un yanına geldi, sonra o da gidip bir direğin dibinde beklemeye daldı. Memduh şimdi önündeki mastikayı hazırlamakla meşguldü, bu mastika hayaline bir parlaklık, rû'yetine bir vüs'at verecekti, o zaman yavaş yavaş silinen o muazzez hayâl-i yâr gözünün önünde birden yine dirilecekti.

Zihnini asıl işgal eden birkaç esaslî şeydi, fakat her biri birçok kol peyda ederek birbirine karışıyor, hayt-ı tefekkürâtı dolaşıyordu. Evvelâ asıl onu gurûr-ı recülîsi işgal ediyordu. Demek artık buna da muvaffak olmuştu, mektep hülyaları gerçekten boş çıkmamıştı, işte bir kibar hanımefendi tarafından seviliyordu; şimdiye kadar hiç bu kadar büyük, kibar, zengin bir hanımefendinin lâyık-ı iltifâtı olmamıştı. Birkaç nîm-kibâr çılgınları onu her türlü arzû-yı muâşakadan ferâgate mecbur etmişti. Pek çok serî'ü'l-infiâl, kendine icâd-ı âlâmda, pek müşikâf, en gayr-i mahsûs elvân-ı muâmeleyi bile keşf ve tahlilde pek müvesvis olduğundan, şimdiye kadar ettiği muâşakalardan tedavisi mümkün olmayan yaralar almıştı. Rakik bir ruhu, harareti bir kalbi, şâirâne bir hayali olduğundan, şebâbın safvet-i âmâl devresinin tertip ettiği terbiye-i âşıkaneşi onu muhayyel, garâm-perver hanımlar, fevka'l-hayâl, fevka'l-îmkân sevdalar için harîs ve teşne etmişti; onun için birinci emeli hürmet ederek sevmek, ve sonra bu aşkın uğruna ölmek, işte bu idi. Derin mütâlaaların, uzun muhakemelerin, nihayet, şiirle tahlilin taht-ı zabtında olan ruhu, hayatta rast geldiği âşıkların gîlzet ve şikâyeti ile onu mecrûh ve hurdahaş etmişti; hangi kadınla yaşamışsa bu onun hürmetini öldürmüştü; zannediyordu ki aşk ve hürmet, bu ikisi ancak birinin mahvıyla diğerinin vücudu kaim iki düşmandı. O zaman kalbinde fırtınalar, ra'd ü berkler, tufanlar, garklar, nihayet bütün bir kıyâmet-i âmâl kopar, onu marîz ve tebâh, artık sevmemeye ahd ü peymânlarla, fakat sonra yavaş yavaş yeniden tenebbüt eden bir derin ba'sü ba'del-mevt-i garâm ile, hâr ve pür-lerziş gezerdi. Fakat bu mümtaz ve rakik hanımefendi bu merâretleri üfleyecek, bu eski yaraları saracaktı; o kadar mâ-fevka'l-emeldi ki Memduh âmâl-i şebâbını bunda bulacak, her arzusunun bu muâşaka ile teskîn edebilecekti. Bu öyle bir saadet idi ki kendisine nasıl teveccüh ettiğini halledemiyordu.

Buraya gelince onlardan ayrıldığına nedâmet etmeye başladı; ayrılmamalı, durmalıydı; çıkışını bekleyerek, belki görünerek, hayatım senindir lerzişiyle bîtâb, tekrar görmeliydi; üçüncü defa olarak karşısında bir ahmak gibi kalışını affedemiyordu. Şimdi ona söylemek için öyle sözler buluyordu ki bunlara mukavemet hiçbir kadının elinden gelmezdi, yarın söyleyeceğini şimdiden hazırlıyordu; o zaman o inanacaktı ki bugünkü sükûtu budalalığından değil, heyecanından, fart-ı heyecânından idi. Sahîh, bu yalan değil miydi? Aman Yârabbi, bu hayatın ne acîb tesadüfleri, ne garip hediyeleri vardır? Gerçekten bu kadın onun olacak mı? O zaman uzun bir hayât-ı âşıkane tahayyül ediyordu. Onu o kadar sevecek, o kadar hürmet ve itaatle perestîş edecekti ki asla infialsiz yaşayacaklardı. Fakat nasıl, nerede, mademki bir yeri yoktu, ve bir türlü bulamayacaktı? O zaman hırsla kalkıp çıktı. Mutlaka bir çare bulmalıydı, fakat nasıl, nasıl? Bunu düşünerek tekrar geldiği yola sapsmıştı, “Belki onu tekrar görürüm.” diyordu, onu iyice tasavvur ettikçe beriki endişeyi unutup boğulur gibi seviniyordu. Sanki kalbi hoplayıp çıkarak herkese “Beni görüyor musunuz? Yarın... Beni seviyorlar...” diye haykırmak istiyordu. Tekrar Veys’in [Vaiss] dükkânına kadar çıktı, sonra me’yûsen geri geldi, her geçen arabayı uzaktan görünce bir endîşe-i iştiyâkla bekliyordu, ve her ümidinin boşa çıkışından bir diğer araba zuhûr ediyordu; bazen arabalar sık sık tevâlî edince şaşırıp birini nazardan kaçırmamak için daha uzaktan hazırlanışları vardı, ta ileriden geçenlerin mütemevvic başlarının üstünden gelen arabalara gözünü dikip onlarla beraber ilerliyordu; tekrar Galatasaray’na kadar geldiği zaman artık kâmilen me’yûs olarak gidecek bir yer aradı, birçok tereddütten sonra tramvay yoluna saptı...

Bu akşamki hâli o kadar tuhaftı ki bu caddeden ayrılmakla bütün endişelerinden ayrılmış gibi birden bir zevk-i derûnî kabarıp onu mest etmeye başladı; bir görüşte böyle bir davet için ne kadar câzibedâr olmalıydı; o zaman Nezihe’nin, o Makriköylü [Bakirköylü] zavallı kadının “Sende bir tılsım mı var?” sözünü tahattur etti; birçok zaman vardı ki bu akşamki kadar pür-neş’e ve pür-inşirâh olmamıştı, o kadar ki Tepebaşı’nda bahçeye girdiği zaman bütün kadınlar başını çevirip “Ah bakınız... Güzel genç!” diyeceklerdi. O zaman sevilmek için ümitleri olmayan adamları düşündü, onların hayatının bir cehennem olması lâzım geleceğinde tereddüt etmedi; bir zaman o da böyle bir cehennem içinde yanmıştı, birkaç kere emelsizlikten bu hayatı terk fikirlerine düştüğünü düşününce “Garip... garip hayat!” diyordu; muzikanın tarab-engîz bir galop havasıyla revîşine bir âheng-i raks gelmişti. O zaman sevgilisinin buraya gelemeyişini bir büyük felâket diye tesmiye etti, burada kol kola gezmek, herkese bahtının fevkalâdeliğini göstermek ne güzel olurdu.

O kadar uzun müddet, o kadar vahşi birtakım âlâmın zebûnu kalmıştı ki şimdi bu saadete tahammül edemiyordu, bir tazyîk-i dâhilîden bir gazoz şişesi gibi sanki patlayacaktı. Boğulurcasına büyük nefesler alıyordu, bütün dünya kendisinin olmuş zannedilirdi. Tahlili de elden bırakmıyordu, zaten fikr-i tahlîl bütün inbisâtlarında, bütün inşirâhlarında, neşterini sokarak her şeyin kühnünü çıkaran, bütün yaraları parçalayıp her şeyi seren bir hassası değil miydi: “Benimki de saçma ya,” diyordu, “görmemişlikten başka nedir? Fakat bütün şu pür-neş’e-i hayât mahlûklar benden daha iyi midir zannedelim? Memduh, sen yine şüphe etme ki sen hepsinden iyisin... O kadar fena, o kadar fena olduğun hâlde de... Zaten insanlar... Bir avuç çamur değil mi? Fakat ne yapalım, Sa’dî’nin dediği gibi bir gül yanında mı bulunmuş nedir? İşte meselâ şu kadımlar...”

Bu pazartesi akşamına mahsus nîm-kalabalık içinde, birbirine çarpışıp ezilen renklerden mütehasıl insan demetleri arasında en güzel bulduğu kadın ile onu mukayese etmeyi bir cinayet telâkki ediyordu, ilk rast geldiği dostuyla gezerken “Biliyor musun bugün...”

TEŞRİH-İ RŪH VE MEHMET RAUF'UN "VERVEN"İ

diye başlayarak her şeyi ona anlatmak, daha süsleyerek ona ne gibi müzeyyen cümleler söylediğini uydurmak âdeta bir ihtiyaç oldu, "Yalancı, yalancı insanlar..." diyordu, fakat bu anda yeniden başlayan muzika birçok masalardan birçok mâşîler daha topladığından yol o kadar kalabalık oldu ki söylemek mümkün olamadı; o zaman bu sürünen, vuruşan, çarpışan kollar arasında, dalgalanan revâyah-i muhtelifte içinde, ağır ağır gezmeye başladılar, ta bahardan beri her görüşünde kalbinde elîm bir hırmân ile baktığı bir kadın, bir kumral güzeli vardı, bunun hakkındaki iştiyâkı tasavvurun pek fevkinde idi; onu şurada bir güzel sakallı delikanlının kolunda görünce bir zaman aylarca sürmüş bir teessür şimdi bütün havâssını işgal ederken öteki çehre birden yine tulû' ederek onu bir daha mest-i safâ etti; aman Yârabbî, bu muydu, o gecelerini işgal eden hayâl-i dilber bu muydu, ötekinde ne idi o nefâset-i nezîhe ki bu en mümtaz kadın ile nispette bile izhâr-ı tefevvuk ediyordu? "Çarşafın verdiği nezâhet mi?" diyordu; başka bakılacak kadın bulamıyordu, refîki aradığını bulamayanlara mahsus bir sıkıntı ile bu akıntıdan kurtulup bir yere oturmayı teklif ediyordu; onun istediği orada bir yerde oturduğundan Memduh'u oraya götürmek istiyordu, "Gel," dedi, sana Beyoğlu'nun en şuh ve dilber kadını gösteriyim..."

Memduh "Görelim, görelim..." diye takip etti; refîki onu dolaşık masalar arasından, uzanmış ayakları rahatsız ederek, oturanlardan aflar, müsaadeler dilenerek bir yere götürdü; Haliç'e karşı bir çift sandalye buldular, bir ağacın yanına oturdular, o zaman refîki belli etmekle azmiyle yavaşça "Şimdi", dedi, "şimdi menâzır hocasının 'Gözünden çıkan hat' dediği hattı takip et de beyazlar giymiş kara gözlü kadına iyi dikkat et..."

Memduh bu ameliyatı icra ettiği zaman öyle mukabele etti ki refîki mütehayyir kaldı:

-Nasıl, nasıl, demişti, bu kadını siz güzel mi buluyorsunuz? Oh azizim, zevkinize itimadım azalıyor; lâkin bunu güzel bulmak için demek siz güzel bir kadın görmemişsiniz... Bugün benimle bulunmanızı temenni ederdim.

O zaman bir hikmet-i bedâî'i-neseviyye bahsi açıldı, ikisi de fikirlerini serdettiler, bu refîkini dinlemiyor, hâtırasında Bazar Alman hanımını süsleyerek tekrar görmeye çalışıyor, bu karıncalanan insanlar arasında en mesut kendisini buluyordu. Gözlerini kısarak o harâret-i nazarı, elini sıkın küçük eli vehmediyor, artık çok oturmuş gibi sıkılmaya başlıyordu, istiyordu ki her şeyde onu görsün, herkes ondan bahsetsin, herkes onu söylesin...

Öbür gün Kâğıthane'de elindeki saat bir ve üç çeyreği gösterdiği hâlde muntazır iken, dün akşam bu saati nasıl edeceğim diye endişesini anlamıyor, asıl şimdi bu intizarı nasıl teskîn edeceğini düşünüyordu. Bu geceyi nasıl geçirdiğini hiç tahattur etmiyordu, şurası muhakkaktı ki gece rast geldiği teklifsiz bir dostu vasıtasıyla Şişli'de müzeyyen bir daire bulmuş, oraya gitmişler, görmüşler, beraber yemek yemişler, çok içmiş, öylece, akşamki fazla masrafı ve önündeki âfâk-ı masârifî cibr için yayan olarak karşıya İstanbul'a geçmiş, bilmiyor saat kaç, fakat pek geç vakit, odasına düşmüş, serilmişti.

Bu geceki rüyada Beyoğlu'nda geçen saatler gibi müşevveşti, ikisi birbirine karışarak kayboluyordu. Fakat artık burada gözü arabaların indiği yola merkûz beklerken bu intizarı pek âteşnâk buluyor, "Buna tahammül etmek kadar güç bir şey olamaz," diyordu. Sonra her gün o Şişli'de evdeki intizarları gözünün önüne geliyordu. O zaman bir endişe yükseliyordu. Dün gece yemekten sonra, lâ-ya'kıl gibi gittikleri ve iyice tahattur edemediği bu odalar o hanıma, bu fevka'l-arz sevdaya sahne olacak bir şey değildi. Duvarlar adı yaldızlı bir kâğıtla kaplanmış gibi geliyordu, tüyleri soyulmuş bir kadife ile kaplı kanapenin ayaklarına adı bir halı serilmişti, koltuklar, sandalyeler, masa odayı boş

zannettirecek bir adem-i tenâsüble dizilmişti; duvarlarda iki levha, bilmiyor neye ait; fakat burasını pek süslü yapacağını oradaki kadın va'd ediyordu. Sonra yatak odası... Ah burasını o nasıl isterdi, hâlbuki âmmî, süflî bir tezyîn, ucuzcu mağazalardan toplarla alınan fena batistlerle, adi fistolarla... Ah bu sefalet, bu fakr! Hayır, hiçbir vakitte o kadını bu yere davet edemeyecekti. Fakat başka ne çare vardı? Ve ne yapabilirdi? Büyük bir aşk vâkıâ her şeyi affederdi, fakat bu odalar o nerm ü nazik hanımefendi için ne fena bir darbe olacaktı. Herhâlde ondan gelirim va'dini alır almaz burasını düzeltecek, borç edecek, harç edecek, daha iyice bir hâle getirecekti.

Birden bire kalbinden bir damar kopuyor gibi bir acı hissetti. Burada bir araba fark etmişti ki tepeden uçarcasına iniyordu; onlardı, şüphesiz onlardı, o zaman dere kenarından ilerleyerek yolun ağzına kadar geldi. O kadar titriyordu ki şimdi düşecekti, ayaklarında hiç kuvvet kalmamıştı.

Araba yaklaştığı zaman o siyah eldiven içindeki elleri fark etti ki ufak ufak sallanarak kendisini selâmlıyordu, ve koşup arabanın kapısını açınca bu eller eline geçti, genç kadın yine bir tebessümle “Bonjur, şeri!” [Bonjour chéri] dedi. Sonra inince “Çok beklediniz mi?” diye sordu. Fakat Memduh cevap verebilecek bir hâlde değildi. Yalnız başıyla bir işaret etti. Hanım yanındaki aynı kadına “Siz burada beklersiniz olmaz mı?” diye emir verdikten sonra şen bir tavırla hâlâ ellerinde duran Memduh’un elini çekip “Yürüyelim efendim.” diye ilerlemeye başladılar.

Arkasında yine o siyah çarşaf vardı, ve bunun refârla hem-âheng sesi fişildiyordu; bir anda yine o hafif, o mest-i Verven’in hevâ-yı nağmedârına girmişlerdi; yüksek boyuyla vücudu pek lâtif bir tenâsüb teşkil ediyordu, bu revîşinde asabî bir edâ-yı sermest vardı; “Aman bayılıyorum, beni tutun düşeceğim.” diyen, sonra yine şühâne ilerleyen bir yürüyüş...

Bir taraftan gelişini, az kaldı yetişemeyeceğini, sonraki telâşlarını, yine o zevzek kuş hiffetiyle anlatıyordu; sonra dere kenarındaki büyük dişbudağın altına gelince durup “Ne güzel!” dedi; elleri birbirlerini bırakmamıştı, Memduh yine bir şey söyleyemiyordu. Bunu fark etmiş gibi hanım dönüp baktı, sararan çehresini merak etmiş gibi “Ne oluyorsunuz?” diye sordu.

Memduh hasta, mecrûh gibi mırıldanarak:

-Ben deliyim, yemin ederim ki hiç... bir şey değil... Beni öldürüyorsunuz... Ve oraya, ağaca dayanarak ağlamaya başladı.

Zira bu saadet o kadar fevka'l-me'mûl, o kadar büyük, mehîb idi ki onun me'yûs ve bîçâre kalbi buna tahammül edemiyor, eziliyordu. Öteki gözlerini birden bire tenvîr eden bir şevk ile bakıyordu.

-Oh, bu âlâ, dedi, sanki “İşte eğlenecek bir şey” demiş gibi; ve sonra eğilerek sâf-dilâne: - Bir şey olmadınız, bir muâvenete ihtiyacınız yok ya? diye sordu. Ötekinin başını makam-ı redde sallayışı üzerine devam etti:

-Temin ederim ki bunda harikulâde bir şey yok... Sizi gördüm, hoşuma gittiniz... Ben istediğimi mutlaka isterim... Bunu böyle yapmaktan beni bir şey men edemez... Siz beni tanımıyorsunuz, değil mi? Fakat ben sizi o kadar iyi biliyorum ki... Durunuz, tahattur edeyim... Kâfir hâtıram! Bir şeyi muhafaza edemez ki... Durunuz, hah... Geçen cuma yahut pazar, nihayet geçen hafta bir zâbitle beraber buraya gelmişsiniz değil mi? Bir faytonda...

Küçük mâî gözleriyle Memduh’un yavaşça yaşları kurumuş meraklı gözlerine bakıyordu, orada bir şu'le-i tasdîk görünce devam etti.

TEŞRÎH-İ RÛH VE MEHMET RAUF'UN "VERVEN"İ

-O küçük faytondaki sizsiniz, değil mi? Sonra... Sizi bir daha başka bir yerde gördüm, fakat nerede... Bakayım... Siz Büyükdere'ye gider misiniz? Öyle geliyor ki geçen ay sizi orada görmüştüm... Görüyorsunuz a, sizin benden haberiniz yokken ben sizi pek biliyorum... Hem bunda fevkalâde ne var? Dün sizi orada gördüğüm zaman "Oh!" dedim... Zira pek sıkılıyordum... İhtimal bu sizi müteaccib eder, değil mi?

Küçük mütebessim gözleriyle sözlerini soruyordu. Bu gözleri serzenişkâr bir gölge ile tetvîc eden kaşlar peçenin mini mini dalgalarıyla gölgeleniyordu. Teni o kadar beyaz, o kadar şeffaf idi ki altındakileri gösterecek zannolunurdu; yüzünde asıl câlib-i dikkat dudakları idi. Bu küçük bir burmın altında az büyükçe, fakat o kadar leziz bir âteşîlikle mülevvendi ki genç hemen bunları ısırmak çılgınlığını güç yeniyordu. Çarşafın nîm açılan önü bu küçük gözlerin hiç haber vermeyeceği rengîn bir göğüs arz ediyordu, dik bir yakarın arasında köpüren beyaz bir boyunbağı bunun üstüne serpilerek korsajın dalgalarına karışıyordu.

-Pekâlâ, dedi, şimdi de siz anlatınız... Dün gecenizi nasıl geçirdiniz, beni sevebildiniz mi acaba? Zira itiraf etmelidir ki böyle davetlerde insan bazen pek garip tesirler duyar... Herkesin bir zevki olur a, değil mi efendim?

Bu hâb-engîz sükûn-ı amîki teşîit eden kuşların zemzemesini taklit ederce[sine] bir tarz-ı tekellümle söylüyordu, gezmeye başladılar.

Bin türlü sualler soruyor, onun ıztrâbını görmüyormuş gibi davranırken birden görüp anlıyormuş gibi edâlar alıyordu. Sonra birden bire ciddi bir tavır aldı, boynu merakla uzandı.

-Tamam... Zannedilir ki akşama kadar burada duracağız, saat dörde gelmiş midir dersiniz?

Hayır, daha saat ancak üç idi, ve Memduh gözlerinde ihtizârlarla saati ona gösterirken düşünüyordu ki aşkın mesudu da ıztrâb-engîz olursa dünyada başka neye vakf-ı eyyâm edilmelidir? Öteki saati görünce yine hiffetle bahsetmeye başladı, şimdi bir daha görüşülecek gün tayin olunuyordu.

-Şimdi, diyordu, şimdi öğle yemeğine bir yere davetli olmasaydım yemin ederim ki bütün günü sizinle geçirmek en hoş, en sevdiğim bir şey olacaktı. Fakat kâfir mecburiyetler yok mu efendim?... Dün gece tasavvur ediniz ki yalnızca sizi düşünürken... -Az bir tereddütten sonra- ta çocukluktan beri beraber büyüdüğüm bir refikam geldi. Bugün ille öğle yemeğine çağırdı, beni tanımak isteyen bir hanım misafiri varmış... Ben "Beni tanımak isteyen bir hanım misafir." diyordum, "Kim olabilir?" O ismini söylemiyor, "Görünce pek mahzûz olacağın bir hanım, canım..." diye davetinde ısrar ediyordu. Benim fikrim bütün günü burada geçirmektir, onun için kabul etmiyordum olmaz dedim, davetliyim dedim, o ille istiyordu... Hem ben de merak ediyordum, o kim olabilir? Birini söyledim, haykırarak "Vallahi o değil," dedi, ben, "Vallahi o" dedim... Evlâdına yemin etti ki o değilmiş... Kimi söyledimse değil dedi, zaten ben tanıımıyormuşum... Bana birinden bir haber getiriormuş... O zaman mecbur oldum; kimden ve ne haber getiriyor, bunu anlamak için... Ne yapayım, belki mühim bir haberdir... Bunun için darılmıyorsunuz değil mi efendim?

Gezerken başını eğip gözlerine bakarak, şuh ve dil-bâz, öyle soruyordu; ve Memduh bu kıymetli haberin kendisini nasıl ateşli bir işkenceye attığını görerek vaktiyle sevdalarının en lâkaydını harap eden kıskançlığı düşünüyordu. Makam-ı redde başını salladı; öteki bunu görmemiş gibi devam etti:

-Öyle ya, hem çok darılacaksınız... Ha... Evvelâ şunu anlayalım da... İnşallah bundan sonra çok görüşürüz... Fakat bu müddet zarfında ben hiç dargınlık istemem. Ben her şeyden evvel muhtar olmak fikrinde bulunmakla beraber sevdiğimin esiri olurum... Siz de böyle olmalısınız... Olmaz mı efendim?

Böyle birçok söylenerek, başladığını unutup başka zeminlere girerek, sonra tekrar başladığına dönüp devam ederek, kâh lâkayd, kâh muhabbetli, kâh havâî, binlerce zeminlerde geziyordu. Nihayet dedi ki:

-İşte, öğle yemeği için... Of bu menfûr yemek, bu belâ... Her ne ise, şimdi gidince bir daha görüşmek için mutlaka buraya gelecek değiliz a... Bunun için..."

O zaman Memduh vesvesedâr bir hâtırın önünde titrer gibi ihtirâzla bulduğu yeri anlattı, öteki bundan zerre kadar buruşmamış²² gibi "Kuzum, neresi burası bakayım? Şişli'ye pek yakın mı?" diye sordu, iki kere tarif ettirdikten sonra birden bire işaret edip refikasını çağırarak onun elindeki çantadan bir yazar bozar defter çıkardı, bunu Memduh'a vererek "Şuraya yazıveriniz, e mi, benim böyle şeyler hiç aklımda kalmaz... Sonra yanlış kapı çalmayalım da..." dedi, orada Cemal ile konuşmaya başladı, Memduh yazıp verdiği zaman defteri çantaya koyup Cemal'i savarak dedi ki:

-Bakınız ben ne düşündüm efendim... Daha emin, daha muvafık bir yer olmak için bırakınız da sizi ben sevk edeyim... Altıncı Daire'yi bilirsiniz a, oradaki büyük caddede, ilk sağ kolda, köşedeki hanede ben sizi beklerim... Fakat ne vakit bilir misiniz? Lâkin beni sevsenize... Bilseniz ne vakit... Bu akşam, evet, bu akşam... Saat on birden sonra ben oradayım... Ve bütün gece şu münasebetsiz öğle yemeği davetinin hırpaladığı bu mülâkatın acısını çıkarırız, efendim... Nasıl, iyi değil mi?

Ve Memduh arabayı teşyî' edip kaygını bulmak için yola düzöldüğü zaman az bir emel kırıklığı ile beraber uçuyor gibi gidiyordu, mahmûr-ı visâli olacağı bu hanımefendinin Verven'iyile mâlâmâl odayı düşünüyordu, büyük bir yükten kurtulmuş gibi oh diyerek o Şişli'deki daireye gülüyordu. Hiç bu şık hanım o daireye alınabilir miydi? Şüphesiz bu bir hamlede kadının hararetini donduracaktı. Hâlbuki şimdi içeri girince ellerini verecek, onun olacak, evvel görseydi bakmaya cesaret edemeyeceği hanımefendi bütün gece onun malı olacaktı, değil mi?

O zaman düşündü ki bu işte kendisi yükselmiyor, bilâkis bu hanım tenezzül ediyordu; bu fikir kalbini tırmaladı, nasıl olsa adi vazife ona kalıyordu, şimdiye kadar muâşakalarında ulvî rolü o oynamıştı. Fakat bu sefer bir mağrûrenin taht-ı tahakkümünde kalacaktı. Bakınız ne demişti? "Ben muhtar olmak isterim!" Muhtar... Fakat bu kıskanç kalp, fakat bu müvesvis, bu müthiş tahlilin elinde bu zayıf, bu zavallı kalp acaba buna tahammül edebilecek miydi? Acaba kendisine atılan lokmalarla kanaat edip bütün hayatı meçhul kalan kadının televvünlerine tahammül için kendinde kuvvet bulabilecek miydi?

"İşte yine makine başladı," dedi, o makine diye en nazik zevklerini cerîhadâr eden o neştere, o tahlile derdi, fakat bu sefer artık buna kulak asmamayı kuruyordu; kayık tuğla harmanları arasında, sıcak bir güneşin beyaz sisleri altında dereden çıkıp Eyüp Koyu'na

²² Buruşmak: Düzensizliği bozulmak, üzerinde kırışık ve katlamalar olmak: "Daralmış, buruşmuş sof ceketi, uzamış sakalyyla işportacı Yahudilere dönmüş." -R. N. Güntekin. 2. Ağızda kekrelilik duymak. 3. mec. Tiksinmek, hoşlanmamak: "Gördüklerimden yalnız yüzüm değil, içim de buruşuyor." -A. Gündüz. Bkz. *Türkçe Sözlük*, Türk Dil Kurumu, Ankara 2005. s. 330.

TEŞRİH-İ RŪH VE MEHMET RAUF'UN "VERVEN"İ

giderken yine bu mülâhazalardan muhakemesini tecrîd edemedi; ıztırâbdan öyle bir bezginliği vardı ki tekrar oraya düşmek ihtimali onu âdeti cinnet hâline getirdi, mazinin ıztırâbâtı en küçük bir eser-i teessürle tekrar doğar, bazen ileride çekileceği düşünülen ıztırâbâtı şimdiden yaşamaya başladığı. İşte şimdi bu ıztırâb başlamıştı. Bu ıztırâb, bu kadından ne gibi şeylerle muztarib olacağını düşünmekten gelen ezâ-yı derûnî onu şimdi harap ediyordu. Teslim ediyordu ki bu sevdada dünkü hülyasına pek mugayir olarak netice ve sûret-i güzâriş itibariyle hep ötekilerin aynı olacaktı, belki daha şedîd, ve belki daha tahammül-sûz ... Bir kere bu kadını, hayatını tanımıyordu, ve tanımayacaktı. Onun için bir kadına temellük bütün âmâline, bütün darabât-ı kalbiyyesine, bütün gayr-ı mahsûs fikirlerine temellükle mümkün idi, bu müşerrih-i tahlîl bir kere kadının muamelelerini ele alına onun için açılacak kuyulara girmekten tehâşî veremezdi. En siyah girdaplara girip oralarını araştırır, orada bulunduğu en mânâsız şeylerden birer yeni işkence çıkarırdı, bunları icatta izhâr-ı kemâl ederdi. Demek bu da'vâ-yı muhtâriyyet eden hanımın yanında birinci ezâsı hayatına karışamayacağı, onu idare edemeyeceği, kendine bağlayamayacağı, bâ-husûs bu idi. Bu ezâ şimdiden onu yakmaya başlamıştı.

"Of bu hayat!" dedi, "Yine başlıyor, ıztırâb yine başlıyor, iki aydır ne kadar müsterih idim!..." Şimdi o istirahat zamanının, o mahrumiyet ıztırâblarının ne kadar müşfik ve hafif olduğunu düşünüyordu. Hem bir endişesi daha vardı, o da bu kadının hürmetini öldüreceği idi. Onu o kadar hafif ve havâî görüyordu ki bu daldan dala sıçrayışlar altında kalbi bütün bütün harap olacaktı. O zaman bir mültecâ olmak üzere bir büyük çehreyi gördü, mevî... Zaten o emin idi ki bu hayat, bu hissiyât ile o ancak bir intihara gıda olacaktı. Fakat hiç olmazsa değsin, derdi. Şimdi bu muâşaka degecek mi diye düşünmeye başladı.

Bir kadın, lâkin bu bir kadındı ki iyice tahattur edemediği bir iki yerde görmeye hoşuna gitmişti, hiçbir emelinden geri kalmak âdeti olmayan bu hanımefendi bir gün, dün kendisine rast gelince hemen istifade etmiş, çağırılmış idi, bu gösteriyordu ki bu işlerde hiç acemi değildi. Kendisinden evvel bu kadına mâlik olmuş adamların ihtimalini, bu tahakkuku görünce Memduh bütün tazmîni gayr-ı kabil bir zıyâ'-i fecî' taharrüşünü duydu; bu nefis hanımefendinin bu kadar lâkayd ve hercâî olması onu derin bir cerîha ile yırttı. Oh ne yazıktı, ne kadar yazıktı, niçin bu kadınlar izzetlerini, büyüklüklerini, semâliklerini anlamayarak, bu levslere, bu levslere giriyorlar, rikkatleri niçin bunlardan mecrûh olmuyor, nezaketleri nasıl buruşmuyordu? "Çünkü insan, çünkü kadın değil mi? Ah alçaklar!" diyordu. O zaman beşeriyete, beşeriyetin hiçbir terbiye ile kabil-i ıslah olmayan hayvaniyetine bir gayz-ı vahşî ile gazez oluyordu.

Eyvah! Bitmişti, bütün eski yaralar yeniden açılmış, eski çehreler gözünün önünden geçmeye başlamış, Fahire'yi, o güle güle sevdiklerini anlatan, hiç bunu öldüren ezâları hissetmeyerek, özür bulmak için "Evlendin mi?" diye omuz sallayan o Üsküdarlı nîm-kibârî, sonra Ada'da sevdiği bir Rum kızını, bu bin yeminden sonra gidip başkalarıyla yatan ve bunu Memduh'un müşikâf nazarından saklayamayan Despina'yı, Makriköyü'nde o tahirî boyalı köşkün azgın gelini Necibe'yi, o Memduh'un aşk-ı sâfını bir mülevves paçavra hâline getiren, aşk-ı shevînin en murdar girdaplarına güle güle ve sühûletle inen, sevişmek için daima çamurlar içinde kanat kirleten o hissiz, hayvan Necibe'yi hep tekrar görüyordu. Tekrar "Eyvah," dedi, "yine ateşe girdik!" demek yine girmişti, ezâ ve azap yine başlamış, yine devam edecek miydi?

"Gitmem!" diye haykırdı, evet, o kadını bir daha görmeyecekti; bu his üzerine deminki gibi tekrar tazmîni gayr-ı kabil zıyâ'-i fecî' taharrüşünü hissetti. Gitmeyecek, bu şuh, bu şuh Vervenli beyaz vücuttan, bu küçük mâî gözlerden, bu gür saçların bahşedeceği mestîden mahrum kalacak, öyle mi? Hayır, ölüm yarın sabah muhakkak olsa bunu

yapmayacak, gidecek, ve ölecek; kalbine gelince... O istediği kadar haykırınsın, onu dinlemeyecek...

“Al bakalım hemşehri... Arkanda vapur var!” Şimdi fark etti ki ta Fener’in önüne gelmişlerdi, orada bir gemide ezan okunuyordu. Demek öğle olmuştu, geminin yanından geçerken sal üstünde abdest alan askerleri gördü, bir dört çifteden iskelede bir şeyler çıkarıyorlardı; o zaman bunların hayatını düşündü, ve bu amîk-i istirahat-ı hayâta, amîk bir iştiyâk duydu, niçin o da endişesi âdiyâta inhisâr eden sade yürekli böyle bir Mehmed olmamıştı Yârabbim? Artık etrafına bakarak eğlenmek, düşünmemek istiyordu; gelen geçen kayıkları tedkik ediyor, hayatları mukayese ediyordu; bir kayık gördü ki içindeki üç kadından güzelcesi, ağzında sigara, diğerlerine bir şeyler anlatıyordu. Birden bir levha-i tezâd teressüm etti, ötekini, o bu akşam kendisini odasına kabul edecek hanımı gördü.

Odası mı? Böyle gecelerini geçirebildiği odaları bu hanım acaba nasıl buluyordu, bu bir aceminin kârı olamazdı, herhâlde bu bir Madam Moren [Madame Moraines]’di, bir Jülyet dö Tilier [Juliette de Tillières] değil;²³ ve Memduh bu Burje’nin [Bourget] iki kahramanı olan bu kadınları düşündüğü zaman vaktiyle Madam Moren için hissettiği bütün birikmiş nefretlerin birden kendi sevgilisine döndüğünü gördü. Eyvah, hürmeti böyle öldükten sonra ondan başka ne bekleyebilirdi?

“Ben hastayım, budalayım... Hiçbir kimse böyle bir kadını, böyle hürmetle sevmek istememiştir... Ben kendime belâ icat ediyorum. Ben bundan zevk alacağım, onu arayayım... Herhâlde bu beni mest, medhûş edebilir a... İşte bu kadar... Artık mukarrer, akşama gideceğim... Ve bir daha düşünmeyeceğim...”

Bu kararla, buna mutâvaat için kahlâr cehdler ederek köprüye çıkmış, Filip’te [*Philippe*] yemeğini yemiş, kenara oturmuştu; köprüden gelen gidenin insanı başka şeylerle meşgul etmeyecek kadar sâhir olduğunu tecrübe etmişti, bütün resimli resimsiz gazeteleri okuduktan sonra bu mürûr u ubûra daldı, gözünün önündeki saat dokuza yaklaşıyordu; demek iki saat kalmıştı, demek iki saat sonra onun yine Verven’leriyle mest ve medhûş, ölecek, sızlayacak, ağlayacak... Zira bu da o gençlerdendi ki büyük saadetlere karşı âciz ve zayıftır, onların pençesinde ezâlar içinde bayılır.

Zaten hayatın zevkinde eleminde o başka ne bulmuştu, ve ne bulacaktı? Ezâ, daima ezâ, müebbeden ezâ değil mi? Herkes de böyle miydi, diye merak etti, hayır, meselâ şu gençlerin hepsi onun fikrinde yer etmiş bu şeylere kim bilir ne kadar bîgâne idiler? O niçin böyle olmuştu? O zaman hayatını tekrar yaşamaya başladı, tekrar muâşakalarına geldi. Bu yaralar niçin her tahatturda daha başka, daha yeni, daha hissedilmemiş zehirlerle yeniden kaniyordu? Her an ıztrâbı bütün evvelkilerle beraber olup daha başka bir merâret veriyordu; hep merâret, hep merâret, hatta onu kim mecbur edip sırf mevhum şeylerle bugünkü muhakemelere sevk etmişti? En kedersiz zamanında en gayr-i mevcûd bir şeyden bir büyük azap çıkarmak ona mahsus gibi bir hassa değil miydi? İşte en gayr-i me’ûl, başkalarının deli olacağı bir yâverî-i tâlî... Bunu ne vesveselerden ne renklere koyuyordu. Zira ne olursa olsun bunları unutamazdı, düşünmez başka, fakat unutmaya gelince... Bu mümkün değildi.

²³ Madam Moren: [Madame Moraines] Paul Bourget’nin 1887 tarihli *Mensonges* adlı romanının kadın kahramanıdır. Jülyet dö Tilier [Juliette de Tillières]: Paul Bourget’nin, 1890 tarihli *Un Coeur de Femme* adlı romanının kadın kahramanıdır.

TEŞRİH-İ RŪH VE MEHMET RAUF'UN "VERVEN"İ

Bu hususta da pek haklı değil mi idi? Şimdi tekrar bütün o hâller fikrini kurcalamaya başladı; bu önündeki kadını umduğu gibi bulmamıştı, bir kere pek hercâî idi, başka sevdaları da olmak lâzım geliyordu, sonra da, mütehakkim idi, hem vahşi bir tahakküm, pembe tırnaklarıyla kalbini tırmalayarak, lâtif tebessümlerle parmaklarını bulayan kanlara bakarak "Adam sen de, bu da tuhaf, sen de nereden çıktın bakayım, küçük, yo, beni rahat bırak, ben istediğimi yapmalıyım," diyenlerden bir mütehakkim idi; bunun kalbindeki endişeleri, işkenceleri fark edemeyecekti, o, bulduğu yeri onu buruşturmadan nasıl söyleyeceğim derken öteki ne kadar hafif ve bî-vesvese davranmıştı. Demek bu Memduh'un perestîde-i emeli olan bir kadın değildi, vücûden, zarâfeten belki o idi, fakat Memduh'un şebâb-ı zerrînini teshîr eden o hulyâ-yı münevver, o rüyalarının genç kadını bu ahlâk ile o olamazdı! O ulvî, o pek ulvî bir maneviyet arıyordu. Bunu bulamamaktan mütevellid inkisâr-ı âmâle dair ye'sde birleşerek, sonra bu ye'si bin türlü ezâ ile terâdüf ederek sonraki hayatını bir cehennem hayatı yapacaktı. Bu aşkın ferdası birden bire gözünün önüne geldi. Bu kadını vahşi bir aşkla sevdiğinden bütün iyiliklerini, bütün gururlarını, bütün büyüklüklerini birer birer kirletecek, Beyoğlu'nun dar sokaklarında, bin türlü izzet-i nefis cerîhaları arasında, başka bıyıkların temaslarıyla kirlenmiş bu dudakların karşısında, şikâyet edemeyerek, yaralarını söyleyemeyerek, şüpheleri halledemeyerek, iktidarsız, ölerек, sızlaya sızlaya ölerек, buna mukabil adam sen de handekârlıklıyyla, çocuk şuhluklarıyla, harap ve mülevves kahr olacak, tebâh olacaktı.

Aman Yârabbî, yeniden, yeniden bu olacak mıydı, yeniden bu artık tahammül için kuvveti kalmayan elemleri, bu ateşleri, bu ezâlar içinde bu ateşleri çekecek, bütün bunları çekecek miydi? Bu oyuncak meftûnu hanım hiçbir Japon sanatkârının yapamayacağı bu müşevveş, bu muhtelit, bu muğlak oyuncuğu, bu vefasız, hain, ezâkâr sevdalar arasında harap ve tebâh olan zavallı kalbi bütün bütün kıracak, sonra ayaklarının altına atabilecek mi idi? Niçin, Yârabbî, bu niçin, bunu ne hakla yapacaktı? Nasıl, yalnız genç, âciz bir sevdakâr olduğu için öyle mi?

"Garson," dedi; hırsıyla kalkıp borcunu attı, çıktı; kaçmak, oradan kaçmak, İstanbul'dan kaçmak, bu mülâkatı muhal bırakmak istiyordu; ta kalbinin altından bir müştak ses duyuyordu ki "Gel, bana gel; hiç tadılmamış lezzetleri sana ben vereceğim, hiç kimsenin duymadığı şehvetleri sana ben vereceğim!" diyordu. Fakat nereye kaçabilecekti, Yârabbîm nereye? Ah, bir yer... Bir yer, avdet etmek mümkün olmayacak uzak, pek uzak bir yer olsaydı...

Çılgınlara mahsus bir nazarla, kendinden kaçmak isteyerek, kaçarken tünele binip hemen oraya gideceğinden korkarak etrafına bakınıyordu; bir ses işitti ki "Canım efendim artık sizi görenler..." diye bir söze devam ederek yanından geçiyordu; o zaman İlhamî Bey'i tanıdı, o süratle selâm vererek eliyle dumanları köpüren Ada vapurunu gösterdi, "Pardon, yetişemeyeceğim." diye ilerledi; o zaman Memduh koşup İlhamî'nin koluna takılarak kısık bir sesle "Ada'ya mı," dedi, "Ben de beraber... Ben de!..."

"Ah bana gelmiyor musun," diyordu ses, "senin için o kadar fedakârlık ettim, senin için bu gece evimi terk ediyorum, bak yabancı yataklarda yatacağım, bana gelmiyor musun?... Sana vereceğim garâmları bilsen... Hiçbir insan benim seni edeceğim kadar sermest olmamıştır! Gel, gençsin, güzelsin; gencim, güzelim, evvelden başkalarının olmuşsam bundan ne çıkar, bugün varken dünü neden düşünelim? Gel beraberce, birbirimizin kolları arasında mest ve medhûş olalım... Hayat böyle vesveselere değer mi? Bugün benimim, hem kimsenin koynunda senin koynunda olacağım kadar mest ve medhûş olmadım... Seni o kadar seveceğim!"

Sarayburnu'na kadar güvertede arkasında dayanmış Galata Kulesi'nin civarındaki evlere bakıyordu, sonra arkadaşını yavaşça çekip kamaraya indiler, orada bütün biriken yaşlarını salıverdi, "Bitti, artık her şey bitti," diye hıçkırdı, ve arkadaşının suallerine "Sorma, sorma!" diye mukabele etti, fakat sonra anlatmak bir ihtiyâc-ı mücbir hâline geldi; ve anlattı, hep anlattı, onun da tasdikini celbedince biraz sükûtle sevinen sinesinde hıçkırıklar dindi. Bu bir saat sürmüştü, artık yukarı çıkmak istediler, güvertede pür-zevk bir rüzgâr çehresini taltif etti; sanki bu bârân-ı sirişk bütün endişe bulutlarını süpürmüştü, o kadar sakindi; birinci Ada'ya gelmişlerdi, güvertede geçilecek yer yoktu, o kadar kalabalıktı; bacaların yanında ayakta duracak bir yer bulabildiler, vüs'at-i menâzırın, hevâ-yı ceyyidin verdiği bir inşirâh ile teneffüs ediyorlardı; Ada'nın pür-sükûn evleri birer birer geçiyordu, bazı pencerelerde zevcelerini bekleyen beyazlı kadınlara görünüyordu, yavaş yavaş birtakım yolcular, bu Ada'ya çıkacaklar iskele başına birikiyorlardı; o zaman birden bire bir Verven, şu sarı şapkalı kadından mı intişâr ediyordu, bir şuh, bir mahrem Verven râyihası geldi, bugün işte üçüncü defa olarak tazmini artık gayr-ı kabil bir ziyâ'-i feci' taharrüşüyle me'yûs kaldı, "Eyyvah!" dedi, şimdi orada, orada o hanım, müzeyyen, muattar, pür-şitâb ve intizar bekliyordu, ve o birtakım çocuk endişeleriyle ondan kaçmıştı, bir başkası duysaydı ona gülecekti, bunu yapmak için bir çılığın olmalıydı; fakat kendisi de başka ne idi, evet çok elem çekmekten mütevellid bir hassâsiyet-i marizâne çılığınından başka ne idi; o muztarib olmaktan, tahammül-süz bulduğu işkencelerden kaçmıştı, ve şimdi nedâmetle yine muztarib ve me'yûs idi, bir Verven kifâyet etmiş, onu yine kaçtığı ezâlara atmıştı, ve bu hâl kendinde iken ezâdan kaçmak için büyük şeylerden ictinâb ederken böyle hiçler, meselâ bir Verven onu yine harap ve tebâh edecekti. Ne idi, ah kaçtığımız hâlde bizi kovalayan bu şeyler, bu fedakârlıklarımızı beğenmeyen işkenceler idi? Bunlardan nasıl kurtulmalıydı?

Ve bu asabiyet-i mütemerriza bizde oldukça ne yapsak bunlardan kurtulmak mümkün olmadığını, bu ateşler içinde çaresiz yanacağımızı düşünerek bu çaresizliğin, hayatımızda bu tedavi etmez meş'ûm çaresizliğin elinde mağmûmâne başını eğerek düşündü ki ancak evet, bu hayat denilen bu müzmin hastalığın yegâne ilâcı, bu rüyasız, bu ferdasız uyku, bu mevt bizi rahîm ve müşfik âguş-ı ademine almadıkça müsterih ve bî-endişe yaşamak mümkün olamayacak ve daima, daima böyle sürükleneceğiz.

Haziran 1313

Kaynakça

- Ali Nazîmâ-Faik Reşad, (2005) *Mükemmel Osmanlı Lügati*, Hazırlayanlar: Necat Birinci, Kâzım Yetiş, Fatih Andi, Erol Ülgen, Nuri Sağlam, Ali Şükrü Çoruk, Türk Dil Kurumu, Ankara.
- BANARLI, Nihat Sami, (1987.)*Resimli Türk Edebiyatı Tarihi*, Milli Eğitim Basımevi, İstanbul
- Devellioğlu, Ferit (1999)*Osmanlıca-Türkçe Ansiklopedik Lûgat Eski ve Yeni Harflerle*, Aydın Kitabevi Yayınları, Ankara
- Ekrem Reşat, "Verven Hakkında Birkaç Söz", *Malûmât*, nr: 95-100, 102, 106; 7 Ağustos-23 Teşrin-i evvel 1313/19 Ağustos-4 Kasım 1897.
- "Eylül'ü Nasıl Yazdım? Mehmet Rauf Bey'le Eylül Hakkında Mülâkat", *İnci*, nr. 5, 1 Haziran 1335/1 Haziran 1919.
- Fevzi Lütfi, "İstanbul'un On Beş Günü-Kitaplar", *Dergâh*, nr. 25, 20 Nisan 1338/1922.

TEŞRÎH-İ RÛH VE MEHMET RAUF'UN "VERVEN"İ

- "Hâristân", **Servet-i Fünûn**, nr. 551, 20 Eylül 1317/3 Ekim 1901.
- Kubbealtı Lugatı Misalli Büyük Türkçe Sözlük*, 3 Cilt, İlhan Ayverdi, Redaksiyon ve Etimoloji: Prof. Dr. Ahmet Topaloğlu, İstanbul 2005.
- Mehmet, Rauf, (1997)."Halit Ziya ile İlk Temas", **Edebî Hatıralar**, Hazırlayan: Mehmet Törenek, Kitabevi Yayınları, İstanbul
- Mehmet Rauf, "Halit Ziya Hayatı ve Hususiyeti", **Servet-i Fünûn**, nr. 357, 1 Kânun-ı sâni 1313/ 13 Ocak 1897.
- Mehmet Rauf, "Bizde Hikâye", **Servet-i Fünûn**, nu. 344/2 Teşrin-i evvel 1313/14 Ekim 1897.
- Mehmet Rauf, "Tedkikat-ı Edebiyye: Paul Bourget ve Bir Cinâyet-i Aşk", **Servet-i Fünûn**, nr: 423-426, 8-29 Nisan, 20 Mayıs 1315/20 Nisan-11 Mayıs, 1 Haziran 1899.
- Mehmet Rauf, "Verven", **İhtizâr**, Hilâl Matbaası, İstanbul 1325/1909.
- MORAN, Berna, (1991)."Tutunamayanlar", **Türk Romanına Eleştirel Bir Bakış 2**, 2. Baskı, İletişim Yayınları, İstanbul
- REDHOUSE, Sir James W., (1987).**A Turkish and English Lexicon**, Librairie Du Liban Beirut
- SARAÇ, Tahsin (1976), **Fransızca Türkçe Büyük Sözlük 2**, L-Z, Türk Dil Kurumu Yayınları, Ankara
- TARIM, Rahim, (2000).**Mehmed Rauf Hayatı ve Hikâyeleri Üzerine Bir Araştırma**, Akçağ Yayınları, Ankara
- TÖRENEK, Mehmet (1999)., **Roman ve Hikâyeleriyle Mehmet Rauf**, Kitabevi Yayınları, İstanbul
- Türkçe Sözlük (2005) Türk Dil Kurumu, Ankara
- UŞAKLIGİL, Halit Ziya (2008)., **Kırk Yıl**, Yayına Hazırlayan: Dr. Nur Özmel Akın, Özgür Yayınları, İstanbul